

Տեղեկատվական վեճերի խորհուրդ

Փորձագիտական եզրակացություն

(«Ժողովուրդ» օրաթերթի խմբագրությունը դիմել է Տեղեկատվական վեճերի խորհրդին՝ խնդրելով կարծիք հայտնել օրաթերթի դեմ ՀՀ քաղաքացի Գուրգեն Աղաջանյանի ներկայացրած հայցի կապակցությամբ):

1. Գործի հանգամանքները

06/08/2011թ. «Ժողովուրդ» օրաթերթի խմբագրությունը փոստային ծառայության միջոցով ստացել է նամակ, որի ծրարի վրա նշվել է ուղարկողի հետևյալ տվյալները. ուղարկող՝ Գուրգեն Աղաջանյան, հասցեն՝ Տիգրան Մեծի 4, ք. Երևան: Նամակն ուղարկվել է հետադարձ ծանուցմամբ, որտեղ հետադարձ հասցեն նշվել է ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության հասցեն:

Նամակը պարունակում էր տեղեկություններ Պետական գույքի կառավարման վարչության նախկին պետ, Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության անդամ Կարինե Կիրակոսյանի և նրա տեղակալ Աշոտ Մարկոսյանի կողմից կատարված չարաշահումների մասին: Նամակը ստորագրված չի եղել: Նամակում նշված փաստերի պարզաբանման նպատակով խմբագրությունը զրուցել է Կարինե Կիրակոսյանի հետ, ով պատասխանել է, որ նամակում նշված փաստերն իրականությանը չեն համապատասխանում և նամակագիրն այդ նամակը գրել է չարությունից դրդված, քանի որ մի քանի տարի առաջ կատարված չարաշահումների պատճառով նրան հեռացրել են աշխատանքից:

«Ժողովուրդ» օրաթերթն իր 09/08/2011թ. համարում հրապարակել է «Գալուստի որդուց պահանջում են» վերնագրով հոդված, որում նշվել են նամակում շարադրված փաստերը և Կարինե Կիրակոսյանի պատասխանը: Հոդվածն սկսում է հետևյալ արտահայտությամբ. «*«Ժողովուրդ»-ը քաղաքացի Գուրգեն Աղաջանյանից նամակ է ստացել...*»:

Հաջորդ օրը Գուրգեն Աղաջանյանը ներկայացել է խմբագրություն և պնդել, որ ինքը չի հանդիսանում նամակի հեղինակը, որ ինքը նման տեղեկություններ չի տարածել, հոդվածում նշված փաստերի վերաբերյալ նամակ չի պատրաստել և որևէ մեկին նամակ չի ուղարկել: Այնուհետև ներկայացրել է գրավոր պատասխան և պահանջել է պատասխանը հրապարակել թերթում որպես հերքում:

«Ժողովուրդ» օրաթերթի խմբագրությունը հրաժարվել է տպել հերքման տեքստը՝ պատճառաբանելով, որ տեքստում շարադրված էին միայն գովասանական մտքեր Գուրգեն Աղաջանյանի մասին և հետևաբար չէր պահպանված հերքման տեքստի բովանդակային պահանջը:

Գուրգեն Աղաջանյանը դիմել է դատարան ընդդեմ օրաթերթի և պահանջել տպագրել հերքում և 804 հազար ՀՀ դրամ փոխհատուցում (500,000 ՀՀ դրամ գրպարտության, 300,000 ՀՀ դրամ փաստաբանի վարձատրության և 4,000 ՀՀ դրամ վճարված պետական տուրքի դիմաց): Կարինե Կիրակոսյանը և Աշոտ Մարկոսյանը դատարանի կողմից ներգրավվել են որպես դատավարության երրորդ անձ:

Ըստ հայցադիմումի, հայցվորի պատիվն ու արժանապատվությունը արատավորվել է հողվածում տեղ գտած հետևյալ արտահայտություններով.

«Յոթ տարի ղեկավարելով վարչությունը՝ իր տեղակալ «գիտնական» կաշառակեր Աշոտ Մարկոսյանի հետ միասին ուղղակի շահեցին պետական ունեցվածքի մի զգալի չափաքանակ...»:

«Կարինեն Աբովյան փողոցի իր բնակարանը ստացել է որպես կաշառք, և դժվար չէ պատկերացնել, թե դրա դեմ ինչպիսի խախտումներ են արել այդ գործի գիտակ Աշոտ Մարկոսյանի հետ...»:

«Կարինե Կիրակոսյանն իրեն այդ ոլորտում ավելի ապահով զգալու համար և պետգույքի մի զգալի մասը յուրացնելու նպատակով աճուրդի կենտրոնի տնօրեն է նշանակել իր քեռու տղային՝ Մարտին Քալաշյանին, ով «նույնպես կեղծիքների մեծ վարպետ է»...»:

«Տիկին Կիրակոսյանը նման խարդախություններն իրականացնում է հանրապետության ղեկավարության աչքերին թոզ փչելով...»:

«...Կոչ է անում նորանշանակ պետ Արման Սահակյանին «մաքրել վարչությունը Աշոտ Մարկոսյանից և մի քանի նման տականքներից»...»:

2. Տեղեկատվական վեճերի խորհրդի գործառույթը

Նկատի ունենալով, որ Տեղեկատվական վեճերի խորհրդի գործառույթն է զրպարտության և վիրավորանքի վերաբերյալ վեճերով խորհրդատվական բնույթի մասնագիտական եզրակացությունների կազմումն ու հրապարակումը՝ Խորհուրդն ուսումնասիրել է վիճարկվող հողվածը «Ժողովուրդ» օրաթերթի դիմումի հիման վրա և հրապարակել իր մասնագիտական եզրակացությունը:

3. Ներպետական և միջազգային իրավունքի համապատասխան սկզբունքները

Խորհուրդն առաջնորդվել է ՀՀ Սահմանադրության, Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի եւ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2011թ. նոյեմբերի 15-ին կայացրած որոշման դրույթներով, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1 հոդվածի և Զանգվածային լրատվության մասին ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի դրույթներով:

Մասնավորապես, հաշվի են առնվել ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածը, որն ամրագրում է յուրաքանչյուրի՝ իր կարծիքն ազատ արտահայտելու, խոսքի ազատության, տեղեկություններ և գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու իրավունքները, ինչպես նաև երաշխավորում է լրատվամիջոցների և տեղեկատվության այլ միջոցների ազատությունը, ՀՀ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածը, Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածը, որն ամրագրում է յուրաքանչյուրի՝ ազատ

արտահայտվելու, սեփական կարծիք ունենալու, տեղեկություններ եւ գաղափարներ ստանալու եւ տարածելու իրավունքը:

4. Վիճարկվող գործի իրավական վերլուծությունը

Զրպարտության և վիրավորանքի վերաբերյալ գործերով առանձնակի կարևորություն ունի պատասխանողի կարգավիճակը: ՄԻԵԴ-ի նախադեպային իրավունքին համապատասխան մամուլի ազատությանը և քաղաքական խոսքին տրամադրվում է առանձնակի պաշտպանություն, հաշվի առնելով նրանց կենսական նշանակությունը ժողովրդավարական հասարակությունում:

Առկա իրավակարգավորման լույսի ներքո իրավիճակը գնահատելով, Խորհուրդը գալիս է հետևյալ եզրահանգման. անվիճելի է, որ վեճի առարկա փաստերի մասին հայտարարությունների հեղինակը լրատվամիջոցը չէ: Վերջինս միայն տարածել է այդ հայտարարությունները որպես այլ աղբյուրից ստացված տեղեկատվություն՝ պատշաճ կերպով և պարբերաբար վկայակոչելով աղբյուրը: Այս հանգամանքը չի վիճարկվում նաև հայցվորի կողմից: Նման պարագայում լրատվամիջոցը կարող է հայցել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1 հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված պաշտպանությունը: Հակառակ դեպքում լրատվամիջոցները կդադարեն հիմնվել քաղաքացիներից ստացված տեղեկությունների վրա, որը լրջորեն կվնասի լրատվամիջոցների ազատ արտահայտվելու իրավունքը՝ դրանով նաև հանրային շահին սպասարկող տեղեկատվության ազատ հոսքը: Նույնանման հանգամանքներով գործերում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն ուշադրություն է դարձնում, թե արդյոք լրագրողը կարողացել է իրեն բավարար չափով տարանջատել փաստերի մասին այլ անձանց հայտարարություններից, որպեսզի ընթերցողի և ցանկացած այլ օբյեկտիվ անձի մոտ տպավորություն չստեղծվի, թե այդ հայտարարությունները պատկանում են լրագրողին:¹

Խորհուրդն անհրաժեշտ է համարում ստեղծված իրավիճակը դիտարկել նաև լրագրողական վարքագծի (պատասխանատու լրագրություն, պրոֆեսիոնալ բարեխղճություն) լույսի ներքո: Փաստերը ցույց են տալիս, որ լրագրողը վիճահարույց լրատվությունը տարածել է առանց հավաստիանալու, որ նամակում որպես հեղինակ նշված անձը հանդիսանում է նամակի իրական հեղինակը: Թեև այս առումով օբյեկտիվ պատճառներով առկա էին որոշակի խոչընդոտներ (նամակում բացակայում էին հեղինակի տվյալները, իսկ որպես հետադարձ հասցե նշված էր ՀՀ կառավարության առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության հասցեն), նման հանգամանքներում առավել նպատակահարմար կլիներ ձեռնպահ մնալ նամակի բովանդակությունը հրապարակելուց:

Վերը նշվածի լույսի ներքո է դիտարկվում նաև հերքում տպագրելու կամ պատասխանի հնարավորություն տրամադրելու հարցում լրատվամիջոցի որդեգրած դիրքորոշումը: Ստեղծված իրավիճակում, հատկապես հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ լրատվանյութը տարածվել է առանց հավաստիանալու, որ նամակում նշված հեղինակը

¹Ռուսյանա Իվանովան ընդդեմ ընդդեմԲուլղարիայի,թիվ 36207/03, 14/02/2008, § 62:

և նամակի իրական հեղինակը միննույն անձինք են, Խորհուրդը գտնում է, որ նպատակահարմար կլիներ, որպեսզի լրատվամիջոցը Գուրգեն Աղաջանյանին տրամադրեր արդյունավետ հնարավորություն նամակում շարադրված փաստացի հայտարարությունների հերքման համար՝ իր կողմից հերքում տպագրելու կամ Գուրգեն Աղաջանյանին պատասխանի իրավունքով հանդես գալու հնարավորություն տալու միջոցով: Խորհուրդը գտնում է, որ օրաթերթը կաշկանդված չէր Գուրգեն Աղաջանյանին տրամադրել պատասխանի հնարավորություն, որը հնարավորություն կտար լրատվամիջոցին շարունակել իրեն հեռու պահել այլ անձի հայտարարություններից և միննույն ժամանակ բավարարել քաղաքացու պահանջը: Օրենքը տալիս է նման այլընտրանքային հնարավորություն, մասնավորապես, «ԶԼ մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն՝ լրատվական գործունեություն իրականացնողը կարող է պատասխանի հրապարակումը զուգակցել կամ չզուգակցել հերքումով, իսկ հերքման պահանջը բավարարված է համարվում պատասխանի հրապարակումով: Փաստորեն, հրաժարվելով օրենքի ընձեռած նման հնարավորությունից, լրատվամիջոցը կամովին նախընտրել է վեճի լուծումը տեսնել ոչ թե լրագրողական էթիկայի, այլ իրավական դաշտում՝ դատական պաշտպանության միջոցով:

Ինչ վերաբերում է հայցվոր Գուրգեն Աղաջանյանի մյուս՝ նյութական փոխհատուցման պահանջներին, ապա Խորհուրդը գտնում է, որ դրանք անհամաչափ են, ինչպես նաև արդարացված չեն, քանի որ չեն ծառայում իրենց բուն նպատակին: Այս առումով Խորհուրդն առաջնորդվում է ՀՀ Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումով, որն իր թիվ ՄԴՈ-997 որոշման մեջ բացահայտելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1 հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, սահմանել է, որ *«պետք է առանձնակի վերապահումով մոտենալ վիրավորանքի համար նյութական փոխհատուցման միջոցների կիրառմանը»* և որ *«նյութական փոխհատուցում նշանակելիս պետք է ըստ պատշաճի հաշվի առնվի արտահայտվելու ազատության վրա դրանց հնարավոր սահմանափակող ազդեցությունը, ինչպես նաև մատչելի այլ² միջոցներով հեղինակության իրավաչափ պաշտպանության հնարավորությունը»*:³

Կրկին ընդգծելով այն հանգամանքը, որ իրավական առումով օրաթերթն ունի պաշտպանության հնարավորություններ, Խորհուրդը միաժամանակ ողջունում է իրավական դաշտից դուրս վեճի կարգավորման ցանկացած եղանակ՝ այնքանով, որքանով դա բխում է պատասխանատու լրագրության արժեքներից և չի սահմանափակում լրատվամիջոցի ազատ արտահայտվելու իրավունքը:

² Ընգծումը մերն է:

³ Էջ 35:

5. Եզրահանգում

Տեղեկատվական վեճերի խորհուրդը գտնում է, որ թեև իրավական առումով լրատվամիջոցը իրավունք ունի հրապարակել վիճահարույց նամակի բովանդակությունը, սակայն պրոֆեսիոնալ բարեխղճության տեսանկյունից նպատակահարմար կլինեին նամակը հրապարակել՝ առանց նշելու հեղինակի անունը (որպես անանուն աղբյուրից ստացված տեղեկատվություն) կամ հեղինակի անունը տալով միաժամանակ նշվեր, որ լրատվամիջոցը վստահ չէ, թե ով է հանդիսանում նամակի իրական հեղինակը, քանի որ հնարավոր չի եղել ստուգել նամակագրի ինքնությունը: Քանի որ դա չի արվել, ապա լրատվանյութի հրապարակումից հետո ստեղծված իրավիճակում անհրաժեշտ էր քաղաքացուն տրամադրել հերքման կամ պատասխանի հնարավորություն՝ այնքանով, որքանով դա անհրաժեշտ էր նշելու համար, որ Գուրգեն Աղաջանյանը չէր հանդիսանում վիճահարույց նամակի հեղինակը:

Խորհուրդը նաև գտնում է, որ հայցվորի նյութական փոխհատուցման պահանջները անհամաչափ են, արդարացված չեն, քանի որ չեն ծառայում իրենց բուն նպատակին և որպես այդպիսին անհրաժեշտ չեն ժողովրդավարական հասարակարգում: